

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ

A Történeti Intézet története a Szegedi Tudományegyetemen

The development of the Institute of History at the University of Szeged. The study treats with the development of the Institute of History within the Faculty of Arts of the Attila József University of Szeged (later and nowadays the University of Szeged), consisting originally of six history departments (later eight) dealing with different historical periods. The Institute of History was established in 1997 after its operational and organizational rules had been accepted. The governing body is the Council of the Institute, with two members of each department and the representatives of the students. The chosen and appointed Head of the Institute – at first the author of this article between 1997–2000 and later others – directs and coordinates the teaching and research activities of the Institute with the help of the Council. The Institute of History operates a Hungarian language journal (*Acta Historica*) and a foreign language yearbook (*Chronica*).

Keywords: Institute of History, Council of Institute, operational and organizational rules, Acta Historica, Chronica

A Szegedi Tudományegyetemnek, illetve jogelődjének, a József Attila Tudományegyetemnek (JATE) a Bölcsészettudományi Karán létrejövő Történeti Intézet előzményeként említhetjük az 1990-es évek első felében zajló egyetemi integrációs folyamatot, továbbá az ehhez kapcsolódó ún. intézetesítést. A történeti tanszékek korábban is szoros kapcsolatban álltak, gondozták az egyetemi képzést, a tudományos munkát és szervezeti kapcsolatok is összefűzték őket. A történeti tanszékeken, a történeti szakcsoportban folyó oktató és tudományos munkát a Történész Tanszékvezetők Tanácsa koordinálta, illetőleg egy Történész Oktatási Bizottság. Utóbbira azért is szükség volt, mivel az Ókortörténeti Tanszék nem volt része a történeti tanszékcsoporthoz, viszont a történelem tanári diplomához szükséges ókortörténeti előadásokat és szemináriumokat e tanszék biztosította, amely a latin szakos tanári képzést gondozó Klasszika-filológia Tanszékkel egy tanszékcsoporthoz tartozott.

Az ún. intézetesítés folyamata 1996-ban érkezett fontos állomáshoz, ekkor ugyanis felállították a JATE BTK intézeteit, ebben a kérdésben a JATE Egyetemi Tanácsa döntött. A szervezési folyamat első fázisában, 1996–1997-ben megalakult a JATE BTK Történeti Intézete, amelynek szervezeti és működési szabályzata több egyeztetési forduló után született meg. A szervezőmunkával és a szabályzat kidolgozásával egy ideiglenes intézetvezetőt bízott meg a BTK dékánja, jómagamat, Tóth Sándor Lászlót, aki ekkor (1995-től) Kristó Gyula professzor utódként, tanszékvezető docensként a Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszékot vezettem. Az általam kidolgozott tervezetet előbb a Történész Tanszékvezetők Tanácsa (TTT), majd a történész tanszékek, az intézet összkotatói (dolgozói)

értekezlete vitatta meg, és végső formáját konszenzusos alapon az újra összehívott tanszékvezetői tanács alakította ki (titkos szavazás formájában az intézet oktatói, tagsága is jóváhagyták ezt). Az intézeti alapszabályt a BTK Kari Tanács (amelynek jómagam is tagja voltam megbízott intézetvezetőként) 1997. június 12-i ajánlásai alapján és a Történeti Intézet Tanácsa 1997. június 20-i határozatai szerint néhány ponton módosítottuk. A szervezeti és működési szabályzat kapcsán jeleztük, hogy ezt a későbbiekben is lehet módosítani, változtatni. A kissé fárasztóan bürokratikus, de ugyanakkor a demokratikus formákat, beidegződéseket a lehetséges maximumig betartó szervezési folyamat ezzel véget ért, a hivatalosan már 1996-ban felállított JATE BTK Történeti Intézet 1997. június 20-án ténylegesen is megalakult, mint a Történész Szakcsoport utóda.

Az 1997. június 20-án elfogadott szervezeti és működési szabályzat értelmében a következő hat történeti tanszék alkotta a Történeti Intézetet: Történeti Segédtudományok Tanszék, Középkori Egyetemes Történeti Tanszék, Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék, Legújabb Kori Egyetemes Történeti Tanszék, Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék, Új- és Legújabb Kori Magyar Történeti Tanszék. A szervezeti kérdések kapcsán kimondta a szabályzat, hogy a korábbi, oktatást koordináló szervek, a Történész Tanszékvezetők Tanácsa (élén a tanszékcsoport-vezetővel) és a Történész Oktatási Bizottság megszűnnek. A Történeti Intézet irányító szerve a Történeti Intézet Tanácsa (TIT) lett, fontos kérdésekben összehívott alkalmi tanácsadó szerve a Történeti Intézet Munkaértekezlete (TIM). A szabályzat szerint a TIT állandó szavazati jogkörrel rendelkező tagjai a tanszékvezetők (és az intézetvezető, ha nem tanszékvezető), továbbá tanszékenként egy-egy választott oktató, valamint a TIT mindenkori létszámának 1/3-át kitevő létszámban a választott történészhallgatók (PhD-s hallgatók is beválaszthatók). A kezdetekkor ez 6 tanszékvezetőt, 6 választott tanszéki oktatót és 4 hallgatót, tehát 16 főt jelentett. A tanszéki választás módját nem határozta meg a szabályzat (elvileg lehetett megbeszélés eredménye is), hasonlóképpen a hallgatói választást sem. A fentiekén kívül esetenként meg lehetett hívni nem állandó tagként az Ókortörténeti Tanszék vezetőjét (vagy képviselőjét), aki a tanszékét is érintő oktatási kérdésekben szavazati joggal rendelkezett. Meghívottként, tanácskozási joggal a nem tanszékvezető egyetemi tanárok is részt vehettek az üléseken.

A Történeti Intézet Munkaértekezletét (TIM) tanácsadó és véleménynyilvánító szervként említi a szabályzat, amelyet évente legalább egyszer (vagy az oktatók 1/5-e kérésére) össze kell hívni, amelyre az intézet összes oktatóját meg kell hívni előre meghatározott napirenddel. Az értekezlet véleményét, javaslatát a TIT saját döntése kialakításánál figyelembe veszi.

Szólni kell a TIT jogköreiről, amelyeket a szabályzat szerint az intézetvezető által évente legalább kétszer (illetve rendkívüli, valamelyik tanszékvezető vagy a TIT tagjainak egy-negyede által kért) összehívott ülésein gyakorolt. Ezekről az ülésekről jegyzőkönyvet kell készíteni. A TIT döntéseinél törekedni kell elvileg a konszenzusra, de vita esetén szótöbbséggel lehet határozni. A TIT határozata ellen az érintett tanszékvezető a kari vezetéshez fordulhat. A TIT döntési joggal rendelkezik (a tanszékek véleményezési jogának figyelembevételével): az intézethez tartozó tanszékek és tanszéki csoportok oktatási munkamegosztásáról, az intézet rendelkezésére álló költségvetési és egyéb (pl. tanári továbbképzés bevételei stb.) anyagi, pénzügyi eszközök felosztásáról, közös, tudományos tervekről és intézeti kiadványokról, a tanársegédek és adjunktusok kinevezéséről, illetve szerződéseik meghosz-

szabításáról és egyéb kutatói és dolgozói szerződésekről (pl. Történeti Iroda személyzete). A TIT javaslattevő joggal bír, illetve bírt a következő kérdésekben: saját szervezeti és működési szabályzata, a Történeti Intézet oktatási és tudományos programja, oktatási követelmények és számonkérési formák (pl. vizsgák) tanszékek közötti egyeztetése, felvételi és záróvizsgabizottságok kijelölése, tanrend és tanterv esetleges módosítása, szükség szerint a Történeti Intézet belső oktatói-kutatói követelményrendszerének kidolgozása, oktatói, kutatói kitüntetések és tiszteletbeli címek adományozására javaslattétel a Kari Tanácsnak, hallgatók részére kitüntetések adományozása.

A TIT elnökét, az intézetvezetőt a szabályzat szerint a pályázat kiírása után a Történeti Intézet egyetemi tanárai és docensei közül 1-2 év (a későbbiekben 3 év) időtartamra a TIT véleménye, a Kari Tanács és az Egyetemi Tanács javaslata alapján a rektor bízza meg. A megbízatás egyszer hosszabbítható meg. A szabályzatban szerepel az a javaslat, hogy „az intézetvezető esetében a tanszékek közötti rotációs elv” érvényesítése lenne kívánatos. A rotáció kimondatlanul arra vonatkozik, hogy felváltva kerüljön ki az intézetvezető a magyar és az egyetemes történeti tanszékek kebeléből. Az intézetvezető látszólag elég széles jogkörrel rendelkezik a szabályzat szerint: képviseli a Történeti Intézetet kari és egyetemi szerveknél, személyi-gazdasági-pénzügyi, közös kutatási kérdésekben javaslatot tehet a kari és egyetemi vezetésnek, összefogja a TIT munkáját, az ülések napirendjére javaslatot tesz, a TIT határozatainak végrehajtásáról gondoskodik, az intézet rendelkezésére álló és a tanszékekre való belső felosztás után az intézet kezelésében maradó pénzeszközöket illetően a jóváhagyott kiadási tételekre kiadmányozási és utalványozási jogot gyakorol. Ezenkívül javaslattevő és véleményezési joggal rendelkezik az intézet hatáskörébe tartozó ügyekben, a TIT ülései közötti időszakban a választott intézetvezető helyettes és a gazdasági felelős (TIT által felkért és díjazott megbízott) segítségével az ügyeket intézi, és erről beszámol a TIT-nek. A széles körűnek tűnő intézetvezetői jogkör valójában igen korlátozott, a tanszékek önállósága az intézeten belül meglehetősen nagy maradt.

A gyakorlatban hogyan működtek ezek az intézetvezetőre vonatkozó, idézett szabályok? Jómagam előbb egyéves megbízatással működtem (1996–1997), majd pályázattal a fenti szűrőkön keresztül nem egy-két évre, hanem 3 évre (1997–2000) kaptam kinevezést (utóbbi lehet hosszabbításként is értelmezni). Hároméves vezetésem legfőbb eredményének a szabályzat megalkotását, az intézeti élet működtetését, valamint a Történeti Intézet közös, idegen nyelvű évkönyve, a *Chronica* megjelentetésének előkészítését tartom. Utóbbi első, fantázia- vagy munkacíme *Studia Historica Szegediensia* volt, és a Történeti Intézet Tanácsa kétszer is tárgyalta létrehozásának elveit, céljait és költségeit. A folyóirat becsült költségeiről (nyomdai kiadások, nyelvi lektoráltatás, szerkesztői tiszteletdíj) és az intézeti pénzügyi kereteiről a 2000. március 27-i intézeti tanácsos számoltam be. Az idegen nyelvű történész évkönyv, a *Chronica* célja az volt, hogy a Történeti Intézetben folyó kutatásokat valamely világnyelven közreadja és a tudományos eredményeket megismertesse a nemzetközi tudományos közléssel. A későbbi, már nem intézetvezetőként tett, 2001. május 12-i előterjesztésemben szerepeltek az általános elvek, a szerkesztőbizottság összetétele (intézetvezető és a tanszékvezetők, korszakfelelősökből álló tagok) és az egyes tanszékekre jutó, meghatározott terjedelem.

Megbízatásomat követően az 1996-ban az Új- és Legújabb Kori Egyetemes Történeti Tanszékből kivált Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék vezetője, dr. J. Nagy László tanszékvezető egyetemi tanár vette át a stafétabotot (2000–2003).

J. Nagy professzor egyébként az 1999–2000-es tanévben igénybe vett féléves alkotói szabadságom (1999/2000-es tanév első szemesztere) alatt helyettesített is intézetvezető helyettesként, és a rotációs elvet követve egyetemes történeti tanszék fejeként lett intézetvezető. Vezetése alatt megszilárdult az intézet működése, és jelent meg az idegen nyelvű intézeti kiadvány, a *Chronica* 2001-től. J. Nagy professzor után a rotációs elv alapján az Új- és Legújabb Kori Magyar Történeti Tanszék tanszékvezető docense, dr. Marjanucz László (2003–2009) következett. Majd dr. Kövér Lajos, az Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék tanszékvezető docense kapott intézetvezetői kinevezést, amelyet az ő esetében is egyszer meghosszabbítottak (2009–2015). Utána pedig a Középkori Egyetemes Történeti Tanszék docense, dr. Szántó Richárd nyerte el az intézetvezetői megbízást – amelyet 2018-ban meghosszabbítottak – a Történet Intézet élére, amely immár az Ókortörténeti és a Régészeti Tanszékekkel együtt nyolc tanszékot foglal magában. Jelenleg is ő vezeti intézetvezetőként az intézetet, koordinálja az intézet oktatási és egyéb tevékenységét.

A Történeti Intézet az idegennyelvű folyóiratán, a *Chronicán* kívül kiadja a korábban tanszéki alapon, rotációs elv szerint megjelentetett és támogatott *Acta Historica* című kiadványt, amely jelenleg intézeti keretek között működő évkönyv, elsősorban az intézet munkatársainak tanulmányait, illetőleg az intézet vagy az intézeti tanszékek által szervezett konferenciák anyagát adja közre. Emellett a Történeti Intézet támogatja az *Aetas* című, alapvetően a Történeti Intézethez kapcsolódó, az 1980-as évek második felétől (1985-től) kiadott történész folyóiratot is, amely évente általában négy tematikus számot jelentet meg.